

Література:

1. Королев В.И. Таврическая губерния в революциях 1917 года / Королев В. И. – Симферополь: Таврия. – 1993. – 86 с.
2. «Голос татар».
3. «Крымский комсомолец».
4. Бочагов А. К. Милли-Фирка – национальная контрреволюция в Крыму. Очерк / Бочагов А. К. – Симферополь, 1930. – 117 с.
5. Тимошук О., Таран П. Кримськотатарська політико-правова думка кінця XVIII – початку XX ст.: особливості генезису та автономістські процеси еволюції / Тимошук О., Таран П. – Харків: Видавець СПДФ Вапнярчук Н. М., 2004. – 176 с.

Шапенко Л. О.

старший викладач

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Сьогодні, коли визнане і законодавчо закріплене право приватної власності, тоді, коли курс України спрямований на становлення нових соціально-економічних відносин, дослідження такої категорії як приватне право є природним і необхідним для побудови системи права та правової системи України в цілому.

Сучасне розуміння приватного права визначається традицією континентального європейського права розглядати систему права на основі дуалістичного принципу, який передбачає поділ права на приватне та публічне [1, с. 23-24]. Він об'єктивно зумовлений складністю й неоднорідністю суспільних зв'язків і відносин, які потребують нормативної регламентації, підкреслюють системний характер права, його спрямованість на регулювання різноманітних сфер соціальної та індивідуальної життєдіяльності. Сутність дуалізму права полягає в тому, що в кожній системі права є норми, які покликані забезпечувати насамперед загальнозначущі публічні інтереси, тобто інтереси суспільства, держави в цілому, а є норми, які захищають інтереси окремих осіб, перш за все, – приватних власників [2, с. 35].

В сучасній юридичній науці існує досить багато різних досліджень стосовно правової природи приватного права, тому і підходи до визначення самого поняття приватного права різні. Так, деякі автори характеризують його як підсистему права, галузь права, сукупність однорідних галузей права, один із зрізів, пластів права, збірне поняття, наукову абстракцію. Наприклад, О.Ф. Скаун вважає, що приватне право – це підсистема права, яка складається із сукупності погоджених норм, що регулюють майново-вартісні відносини й особисті немайнові відносини, структурно поділені на галузі, підгалузі, інститути [3, с. 326]. Зовсім іншою є думка Є.О. Харитонова, який вважає, що приватне право – це сукупність правил і норм, що стосуються визначення статусу і захисту інтересів окремих осіб, які не є фігурантами держави, не перебувають у відносинах влади-підпорядкування щодо одне одного, рівноправно і вільно встановлюють собі права і обов'язки у відносинах, що виникають з їх ініціативи [4, с. 18].

Досить цікавою є наукова позиція Р.Б. Сивого, який отожднює приватне і цивільне право та визначає приватне право як «галузь позитивного права, яка складається з юридичних (державно-вольових) норм, що врегульовують на засадах формальної рівності суспільні відносини між юридично правоздатними особами» [5, с. 160]. Однак з такою позицією науковця не можна погодитись, бо розуміння приватного права як цивільного права є дещо звужене, насамперед, тому, що приватне право – це підсистема права, основним структурним елементом якої є галузі права, в тому числі і цивільне.

Беручи до уваги більшість визначень поняття приватного права, необхідно зазначити, що приватне право має важливе значення для забезпечення свободи, незалежності і самостійності приватних осіб і тому є умовою та гарантом ринкової економіки, демократії, існування громадянського суспільства. Варто погодитися з думкою Б.М. Дроніва, який визначає приватне право як функціонально-структурну підсистему права, що визначає правовий статус фізичних і юридичних осіб та регулює відносини між ними на основі диспозитивного методу та у відповідності з принципами свободи особистості, рівності сторін та добровільності укладання договорів [6, с. 13]. Тобто, приватне право охоплює відносини, учасники яких не

володіють ніякою примусовою владою один щодо одного, а більше того, відокремлені від державної влади і тому є «приватними». Приватне право створює зону свободи, ізольовану від державної влади, в якій здійснюють свою майнову, господарську діяльність приватні особи. Державна влада може втручатись у цю діяльність тільки в передбачених законом випадках або за рішенням суду. Водночас дії приватних осіб, якщо вони не порушують встановлених законом заборон, державна влада зобов'язана не тільки визнавати, але й захищати їх.

Неодозначним на сьогодні залишається і визначення системи приватного права в Україні. В науковій літературі існує безліч дискусій щодо структурного наповнення системи приватного права. Деякі науковці відносять до системи приватного права господарське, сімейне, трудове, земельне, медичне право тощо. Проте враховуючи останні дослідження даної проблематики, варто погодитися, що приватне право має свою систему, яка складається з окремих галузей, підгалузей та інститутів. До структурних елементів приватного права можна віднести такі галузі права як: цивільне і сімейне. Спірним і частковим є віднесення до системи приватного права таких галузей, як: господарське, трудове, земельне і медичне право, оскільки ці галузі мають власний предмет і метод правового регулювання. Проте необхідно враховувати те, що велика група правовідносин, що регулюють зазначені галузі права, мають приватно-правовий характер [7, с. 86-88].

Враховуючи наукові дослідження та обґрунтовані висновки Б.М. Дроніва, необхідно зазначити, що:

- поділ системи права на приватне і публічне є однією з ознак, що відокремлюють правові системи романо-германського типу від інших правових систем світу;
- розмежування приватного та публічного права має важливе значення в умовах розвитку капіталістичних відносин та здійснення кодифікації права в Європі;
- система права України має складну внутрішню структуру, між її елементами існують генетичні, функціональні та ієрархічні зв'язки;
- поглиблення системних зв'язків між приватним і публічним правом зумовлене суб'єктивними та об'єктивними чинниками, що мають загальносоціальне і юридичне значення та відображають як позитивний, так і негативний характер;
- європейський досвід свідчить, що гуманізація публічної сфери, соціальна спрямованість функцій держави, утвердження гарантій прав і свобод людини сприяють широкому використанню публічних послуг, адміністративних договорів, податкових зобов'язань тощо;
- існування різносторонніх конфліктів, проблем кризових явищ потребує застосування у приватному праві імперативного характеру, тобто використання заборон та обмежень, спрямованих на захист публічних інтересів;
- договірна основа приватних відносин повинна бути пов'язана з відповідністю імперативним нормам і принципам [6, с. 13-14].

З огляду на вище сказане, необхідно наголосити, що сучасна державна політика в Україні орієнтована на ідеологію, що побудована на принципах вільного підприємництва, демократичних свобод, проголошенні як соціальної цінності приватних прав і приватного життя людини, забезпеченні невтручання держави у приватне життя кожного суб'єкта правовідносин. Головним завданням перед державою стоїть визнання пріоритету прав і інтересів людини, громадянина, приватних осіб, а головними суспільними цінностями в сучасній українській державі мають стати загальнолюдські цінності.

Розмежовуючи та співставляючи приватне та публічне право можна дійти висновку, що структурування права по типу «приватне-публічне» спрямоване на обмеження державної влади, гарантує «область свободи» суб'єктів права від проявів всевладдя держави. Такий розподіл права, об'єктивно за своїм характером, відображає буття двох відносно самостійних сфер – громадянського суспільства і держави. Для цих сфер характерні різні заходи дозволеного і забороненого, одні завдання вирішуються в рамках публічного права, інші – приватного. Разом з тим право єдине в обох своїх проявах – приватному та публічному – і лише в сукупності може забезпечити поєднання інтересів суспільства, держави й особистості.

Важливим є те, що публічне та приватне право є відкритими системами, які розвиваються під впливом одна одної та багатьох інших зовнішніх факторів. Розвиток приватного права нерозривно зв'язаний з розвитком публічного права, оскільки для сучасної правової системи України притаманна наявність галузей права, що мають змішаний, публічно-правовий характер (конституційне, фінансове, трудове, екологічне, сімейне, господарське право та ін.), правовий режим яких характеризується поєднанням приватноправового й публічно-правового інструментарію. Взаємодія та взаємний вплив компонентів правової системи є важливим проявом її комплексного характеру, динамізму, адаптації до соціальних, економічних, політичних, ідеологічних змін.

Література:

1. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина / Т. 1 Вступ у цивільне право. – К.: Алерта, 2012. – 472 с.
2. Давидова Н. О. Особисті немайнові права: [навч. посіб.] / Н. О. Давидова. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 160 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник / О. Ф. Скакун. – Х.: Еспада, 2006. – 776 с.
4. Харитонов Є.О. Традиція приватного права в Україні: між Сходом і заходом (деякі питання методології розробки концепції приватного права в Україні) / Є.О. Харитонов // Юридична Україна. – 2003. – № 2. – С. 14-19.
5. Сивий Р.Б. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія / Р.Б. Сивий. – К.: КВІЦ, 2006. – 214 с.
6. Дронів Б.М. Взаємовплив приватного і публічного права: сучасна континентально-європейська теорія і практика [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Дронів Борис Мирославович; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2012. – 18 с.
7. Белуга Ю.М. Актуальні проблеми визначення системи приватного права / Ю.М. Белуга, А.А. Жилкова // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2013. – № 1 (26) – С. 85-89.

Шурдук Р. В.

асистент кафедри теорії та історії держави і права

Київський університет права Національної академії наук України
м. Київ, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ

Проблеми, пов'язані з розвитком прав людини, займають вагомe місце в сучасній правовій думці. Значення інституту прав людини полягає в тому, що, з одного боку, він виступає як квінтесенція та системоутворювальна основа базових правових інститутів, а з іншої – формує вектор розвитку політико-правової системи, меті розвитку якої і слугують зазначені правові інститути.

Досить великий внесок у формування інституту прав людини, як такий що діють і на сьогоднішній день, зробили древньогрецькі філософи.

Давньогрецька філософія набула автономного характеру розвитку; постала відкритою та доступною: всі вільні громадяни, крім жінок, мали право займатися філософією.

Одним із перших хто замислився над проблемою прав людини був Протагора (481–411 рр. до н.е.), зазвичай, його визнають родоначальником антропоцентризму, зокрема у правовому вимірі, однак таке твердження є досить умовним та слугує радше утилітарній меті, адже зафіксований вислів «Міра всіх речей – людина, – існуючих, що вони існують, а неіснуючих, що вони не існують» [1, 15].

Гіппій, (460–400 рр. до н. е.) був одним з перших софістів, що запропонував розмежування природного і позитивного права. Природне право є, за твердженням Гіппія, справедливість, в той час як позитивний закон, що змушує дотримуватись умовних і штучних вимог, суперечить справедливості. Закон Гіппій характеризував, як «те, що громадяни пишуть, визначаючи, що повинно робитися і від чого повинні утримуватися». Головними аргументами Гіппія проти писаних законів було те, що вони умовні, мінливі, мають плинний, тимчасовий характер, залежать від думки законодавців, які постійно змінюються. Під природним правом Гіппій розуміє ті неписані закони, які «однаково виконуються у кожній країні» [2, 29-31].

У продовження елліністичного осмислення «суспільного договору» наведемо судження софіста Лікофрона (280 р. до н. е.), який визначав державну комунікацію через результат договору людей між собою про взаємний союз. «Закон у такому разі виявляється простим договором або просто гарантією особистих прав, зробити ж громадян добрими і справедливими він не в силах» [3, 43-54].

Окрему увагу слід звернути на вирішальність поглядів Сократа (469-399 рр. до н. е.) який формує нові методологічні прийоми для дослідження соціальних явищ, зокрема права.